

lâ'ik bi-âdâbi'l-müveşşik ve aḥkâmi'l-veşâ'ik. Noterlikle ilgilidir (Fas 1292, 1298; nşr. Latife el-Hasenî, Rabat 1997; nşr. Abdurrahman b. Hammûd b. Abdurrahman el-Etram, I-II, Dübey 1426/2005; nşr. Abdülbâhir ed-Devkâlî, Beyrut 2006). **6.** *Ġunyetü'l-mu'âşır ve't-tâlî fi şerhi fıkhi Veşâ'iki'l-kâdî el-Fiştâlî* (Fas 1307). Ahmed b. Abdurrahman el-Fiştâlî'nin noterlikle ilgili çalışmasına dair bir şerhtir. **7.** *Esnâ'l-metâcir fi beyâni aḥkâmi men ğalebe 'alâ vaṭanihi en-Naşârâ ve lem yuhâcir ve mâ yeterattebü 'aleyhi mine'l-'uḫbâtî ve'z-zevâcir* (el-Mi'yâr içinde, Fas 1315; Rabat 1981, II, 119-136; nşr. Hüseyin Munîs, Kahire 1996; nşr. Ebû Hanîye – Hasan Mahmûd, Amman 2001; nşr. Ahmed b. Abdülkerîm Necîb, Kahire 2006). Bu küçük risâle Endülüs'ten Kuzey Afrika'ya göç ettikten sonra tekrar Endülüs'e dönmek isteyenlerin karşılaştıkları fikhî meselelerle ilgili sorulara verilen cevapları içerir. Aboobaker Mehmood Asmal, *Muslims under non-Muslim Rule: the Fiqhi (Legal) Views of ibn Nuĵaym and al-Wanşarisi* adıyla bir doktora çalışması yapmıştır (1998, Manchester Üniversitesi). Pormann da eserin önceki kaynaklarla ilişkisini, fetvaların daha sonraki dönemlere ve azınlık durumundaki müslümanların statüsüyle ilgili modern tartışmalara etkisini incelemiştir (bk. bibl.). **8.** *İdâ'e-tü'l-halek fi'r-red 'alâ men eftâ bi-tazmîni'r-râ'î'l-müşterek* (Fas 1890). Müellifin, verdiği fetvalara yöneltilen eleştirilere cevap mahiyetinde kaleme aldığı bu eser Fas'ta yaptığı ilk çalışma olarak kabul edilir. **9.** *Kitâbü'l-Ecvibe* (Rabat Halk Ktp., nr. K-684; Tıtvân Halk Ktp., nr. 654). *Ecvibe fıkhiyye* ve *el-Mesâ'ilü'l-Kal'iyeye* adıyla anılan eser, Ebû Abdullah Muhammed el-Kal'î tarafından sorulan elli dört soruya verilen cevapları ihtiva eder. **10.** *Vefeyâtü'l-Venşerisi*. 701-912 (1301-1506) yılları arasında vefat etmiş kişiler hakkında kısa bilgiler içerir (Muhammed Haccî'nin *Elfü sene mine'l-vefeyât fi şelâseti kütüb* adıyla yayımladığı çalışmanın içinde, Rabat 1396/1976, sy. 97-157; nşr. Muhammed b. Yûsuf el-Kâdî, Kahire 2009). **11.** *Kitâbü'l-Vilâyât* (Rabat 1356/1937, Arapça ve *Le livre des magistratures d'el-Wanşerisi* başlığıyla Fransızca olarak). Müellifin, birçok kaynağın yanı sıra Mâverdî'nin *el-Aḥkâmü's-sultâniyye*siyle İbn Ferhûn'un *Tebşiratü'l-hükkâm*'ından yararlandığı eserde kadıların bilmesi gereken şer'î ve idarî meseleler on yedi başlık altında örneklerle anlatılmıştır. **12.** *Muḥtaşaru Aḥkâmi'l-Burzülü* (Fas Karaviyyîn

Ktp., nr. 433/3; Rabat Halk Ktp., nr. 1343, K634, K6581; Rabat Kraliyet Ktp., nr. 8462, 9843). *Burzülü'nin Câmî'u mesâ'ili'l-aḥkâm*'ındaki nevâzillerin muhtasarıdır. **13.** *el-Fevâ'idü'l-mühimme* (Rabat Halk Ktp., nr. D-2197). **14.** *Şerhu'l-Ḥazreciyye fi'l-'arûz* (Rabat Halk Ktp., nr. 1061-K). **15.** *Risâle fi mesâ'ili'l-fıkhiyye* (Princeton Üniversitesi Ktp., İslâmî Yazma Eserler, Garrett nr. 178Y). **16.** *el-Mübdi li-ḥaṭa'i'l-Ḥumeydî* (Fas 1313). **17.** *el-Ḳaşdü'l-vâcib fi ma'rifeti işlâhi İbni'l-Hâcib* (nşr. Ahmed Abdülkerîm Necîb, Kahire 1430/2010, İbnü'l-Hâcib'in *Câmî'u'l-ümmehât*'ı ile birlikte). **18.** *en-Nevâzilü'l-câmî'a* (nşr. Şerîf el-Mürsî, Kahire 1432/2011). *Venşerisi'nin kendi eserlerinde veya başka kaynaklarda isimleri geçen el-Vâ'i li-mesâ'ili'l-inkâr ve't-tedâ'i, Şerhu 'Umdeti'l-aḥkâm, Fehrese, Tecridü me'stemele 'aleyhi Muḥtaşaru İbn 'Arafe mine'l-ḥakâ'iki's-şer'iyye ve'l-ḥudûdi's-seniyye, Tercemetü Ebî 'Abdillâh Muḥammed el-Makkarî el-Ced, Ta'lik 'alâ Muḥtaşaru İbni'l-Hâcibi'l-fer'î, Hillü'r-ribka 'an esîri's-şafka* gibi eserleri de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Venşerisi, *el-Mi'yârü'l-mu'rib* (nşr. Muhammed Haccî), Rabat 1401/1981, II, 119-136, 461-511; VIII, 341; XII, 395; ayrıca bk. neşredenin girişi; a.mlf., *Vefeyât (Elfü sene mine'l-vefeyât* içinde, nşr. Muhammed Haccî), Rabat 1396/1976, s. 144, 145, 148, 149, 150, 151, 153, 154; a.mlf., *İzâhu'l-mesâlik* (nşr. Ahmed Bû Tâhir el-Hattâbî), Rabat 1980, neşredenin girişi, s. 49, 69, 71, 270; a.mlf., *'Uddetü'l-bürâk* (nşr. Hamza Ebû Fâris), Beyrut 1990, neşredenin girişi, s. 22, 28, 34-35, 36 vd., 79; İbn Asker el-Mağribî, *Devḥatü'n-nâşir* (nşr. Muhammed Haccî), Rabat 1397/1977, s. 47-48; Mencûr, *Fihrişü Ahmed el-Mencûr* (nşr. Muhammed Haccî), Rabat 1396/1976, s. 40, 44, 50-51, 79; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1393/1973, I, 156-157; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylü'l-ibitihâc* (nşr. Abdülhamid Abdullah el-Herâme), Trablus 1408/1989, s. 135-136; Ahmed b. Muhammed el-Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Saîd Ahmed A'râb – Muhammed b. Tâvîl), Rabat 1398/1978, III, 65, 306-307; Abdülhâş el-Kettânî, *Fihrişü'l-fehâris*, II, 1123-1124; Abdülazîz Binabdullah, *Ma'lemetü'l-fıkhi'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 14, 22, 114-115; Fevzi Abdürrez-zâk, *el-Matbû'âtü'l-haceriyye fi'l-Mağrib*, Rabat 1406/1986, s. 27, 75, 85, 90, 93, 100; Abdülveh-hâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Mağribi'l-'Arabî*, Rabat 1410/1990, V, 108-116; D. S. Powers, "The Art of the Legal Opinion: al-Wanşarisi on Tawlij", *Islamic Legal Interpretation, Muftis and Their Fatwas* (ed. Muhammad Khalid Masud v.dğr.), Cambridge 1996, s. 100, 114; a.mlf., *Law, Society and Culture in the Maghrib: 1300-1500*, Cambridge 2002, s. 4-5, 9-10; a.mlf., "Four Cases Relating to Women and Divorce in al-Andalus and the Maghrib, 1100-1500", *Dispensing Justice in Islam: Qadis and Their Judgments* (ed. Muhammad Khalid Masud v.dğr.), Leiden

2006, s. 383-409; a.mlf. – E. Terem, "From The Mi'yâr of al-Wanşarisi to The New Mi'yâr of al-Wazzâni: Continuity and Change", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, XXIII, Jerusalem 2007, s. 235-260; Nâsirüddin Saîdünî, *Mine't-türâşi't-târîhi ve'l-coğrafi li'l-ğarbi'l-İslâmî*, Beyrut 1999, s. 277-285; Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *Selvetü'l-enfâs* (nşr. Abdullah Kâmil el-Kettânî v.dğr.), Dârülbeyzâ 1425/2004, II, 171-173; Osman Yılmaz, *Endülüs Mâlikî Hukuk Geleneğinde Mezhep İçi İstidlâl Yöntemi Olarak Mâ Cerâ Bihi'l-'Amel Kauramı* (yüksek lisans tezi, 2008), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 84; Affe Harûbî, "el-Uşulü'lleti esnede ileyhâ Ebû'l-'Abbâs el-Venşerisi fi fetâvâ'l-Mi'yârî'l-mu'rib", *el-Medresetü'l-Mâlikîyyetü'l-Cezâ'iriyye*, Cezayir 2009, s. 467-469; Hamza Ebû Fâris, "el-İmâm el-Venşerisi ve kitâbühü 'Uddetü'l-bürâk", *Mecelletü'l-veşâ'ik ve'l-maḥḥûṭât*, sy. 1, Trablus 1986, s. 269, 270; Fr. Vidal Castro, "Ahmad al-Wanşarisi (m. 914/1508). Principales Aspectos De Su Vida", *al-Qantara*, sy. 2, Madrid 1991, s. 324-325, 327-328, 333-338; a.mlf., "Economia y sociedad en al-Andalus", *Actas del II Coloquio Hispano-Marroquí de Ciencias Históricas*, Madrid 1992, s. 339, 341; a.mlf., "Las Obras de Ahmad al-Wanşarisi (m. 914/1508). Inventario Analítico", *Anaquel de Estudios Arabes*, III, Madrid 1992, s. 73-112; Ömer b. Hammâdî, "Min Meşâkili kitâbi'l-Mi'yâr li'l-Venşerisi: Nisbetü'l-fe-tâvâ ilâ aşhâbihâ ve'z-zurûfî'lleti ḥaffet bi-in-câzihi ve'z-zuhûrih", *Mecelle Dirâsât Endülüsiyye*, sy. 25, Tunus 1421/2001, s. 61, 66; sy. 26 (1422/2001), s. 91-108; P. E. Pormann, "Das Fatwa die Herrlichsten Waren (Asnâ'l-matâğir) des al-Wanşarisi", *Isl.*, LXXX/2 (2003), s. 303; S. M. Dominguez Rojas, "La economia del reino nazarî a traves de las fetuas recogidas en el Mi'yâr de al-Wanşarisi", *Anaquel de Estudios Arabes*, XVII (2006), s. 77-107; Smail Khaldi, "el-Venşerisi ve el-Mi'yârü'l-mu'rib Adli Eseri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 8, Konya 2006, s. 359-367; V. Lagardère, "al-Wanşarisi", *El'* (İng.), XI, 139-141.

NECMETTİN KIZILKAYA – OSMAN YILMAZ

VERA' (الورع)

Takvânın ileri derecesini ifade eden tasavvuf terimi.

Sözlükte "sakınmak, kaçınmak, çekinmek" anlamındaki vera' kelimesi terim olarak "haram ve günah olup olmadığı şüpheli hususlardan özenle kaçınıp helâl ve mubahların bir kısmından feragat etmek" anlamında kullanılır. Bu sebeple vera' takvânın ileri ve özel bir şekli kabul edilir. Takvâ mahzurlu olanı, vera' ise helâl olması şüpheli olanı terketmektir. Bununla birlikte verain mahzurlu olanın, takvânın ise şüpheli sayılanın terkedilmesi olduğunu söyleyenler de vardır. Nitekim Gazzâlî takvânın verain özel bir şekli ve ileri aşaması olduğunu belirtmiştir.

Vera' kelimesi Kur'an'da geçmemekle birlikte veraî tarif eden ve faziletini anlatan birçok hadis bulunmaktadır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "vra" md.). Hâris el-Muhâsibî bazı eserlerinde vera' kavramını yorumlarken, "Günah gönlüne yatmayan ve içini rahatsız eden şeydir" (*Müsned*, V, 253; Müslim, "Birr", 14; Tirmizî, "Zühd", 52); "Seni şüpheye düşüren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak" (*Müsned*, III, 153; Buhârî, "Büyü", 3; Tirmizî, "Kıyâmet", 60) gibi hadislerle dayanarak veraî, "bir iş için harekete geçme arzusu belirttiği zaman bunun hak mı yoksa bâtil mi olduğu açıklık kazanıncaya kadar kalbin durup düşünmesi" şeklinde tarif etmiş ve bu bilincin takvâdan kaynaklandığını söylemiştir. Ona göre verain alâmeti kalbin içinde hissedilen kötülükten nefret etmektir. Verain en üst seviyesi sakıncalı olanı işleyebileceği korkusuyla sakıncasız olanı terketmektir. Taatin aslı vera', verain aslı takvâ, takvânın aslı nefis muhasebesi, bunun da aslı havf ve recâdır. İnsandaki verain derecesi Allah'ın azabına ve gazabına uğrama endişesiyle doğru orantılıdır. Öte yandan ihtiras ve dünyaya rağbet verain zayıflığını gösterir. Bu sebeple vera' sahibinin zâhid olması gerekir, zira verain son mertebesi zühdün ilk derecesi kabul edilir.

Kaynaklarda Hz. Ömer'in beytümâle ait mumu sadece devlet işlerinde kullanması, Ömer b. Abdülazîz'in beytümâle ait bir miski koklamaktan kaçınması, Ebû Hanîfe'nin ribâya girer korkusuyla alacaklısına ait duvarın gölgesinde gölgenememesi, Bişr el-Hâfî'nin kız kardeşinin umuma ait bir meşalenin ışığında yün eğirmesine karşı çıkması, Hamdûn el-Kassâr'ın ziyareti-ne gittiği hasta dostunun ölümü üzerine oradaki mumu hemen söndürüp, "Artık mum hastanın mirasçılarına intikal etmiştir" demesi vera' örneği olarak kaydedilmektedir. Fıkıhta ihtiyat kavramı, şüpheli konularda hata ve günaha düşmemek için en güvenli yolu seçmeyi ifade etmesi bakımından vera' ile eş anlamlıdır.

Tasavvufta vera' genelde bir makam kabul edilir. Serrâc veraî tövbeden sonra gelen ikinci makam diye zikretmekte ve bunun üç mertebesinde bahsetmektedir. Birinci mertebe helâl ile haram arasında bulunan, helâl mi haram mı olduğu tam bilinmeyen şüpheli şeylerden kaçınmaktır. İkinci mertebe gönül ehlinin veraidir; bunlar, "Müftüler ne şekilde fetva verirse versin sen fetvayı kalbinden iste" (Dârimî, "Büyü", 2; *Müsned*, IV, 228); "Günah gönlüne yatmayan şeydir" gibi hadislerle

dayanarak gönlün kabul etmediği şeyi günah sayarlar. Üçüncü mertebe âriflerin veraidir, bu da elde edilen şeylerin Allah'ı unutturmamasıdır. Ebû Süleyman ed-Dârânî, "Seni Allah'tan alıkoyan her şey uğursuzluktur" derken verain bu türüne işaret etmiştir (Serrâc, s. 70-71). Yahyâ b. Muâz, Allah Teâlâ'dan başkasına gönülde yer vermeyi "kalbin veraî" diye tanımlamaktadır (Kuşeyrî, s. 286).

Gazzâlî verain dört mertebesinde bahseder. İlk mertebe şahitlik ve kadıllık velâyette aranır adalet ve ehliyetin korunması için haramlığı açıkça bilinen günahlardan sakınmaktır. İkincisi günah olması muhtemel şeylerden sakınan sâlihlerin verai, üçüncüsü harama yol açmasından korkulan helâlleri terkeden takvâ sahiplerinin verai, dördüncüsü Allah'a daha fazla yaklaşmak için ömrün her anını O'ndan başkasına harcamaktan kaçınan siddîklarının veraidir (*İhyâ*, I, 25-26; II, 95). Gazzâlî bu dört vera'dan sadece birincisinin fıkıh konusuna girdiğini, diğer üçünün ahlâkı ve âhireti ilgilendirdiğini söylemiş, dinî hükümlerdeki farklı dereceleri ve mükelleflerin mertebelerini dikkate almadan sâlih, müttaki ve siddîkların benimsediği veraî bütün müminlerden beklemenin birtakım vehim ve vesveselere yol açabileceğine işaret etmiştir (*a.g.e.*, II, 108, 111).

Muhâsibî, *Kitâbü'l-Mekâsib ve'l-vera' ve's-şübühât* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ, Kahire 1969; nşr. Muhammed Osman el-Huşt, Kahire 1984), Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb el-Fereci (Sülemî, s. 146), Muhammed b. Nasr el-Mervezî (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1469), Ahmed b. Hanbel, Ali b. İsmâil es-Sanhâcî (Beyrut 1987), İbn Ebû'd-Dünyâ (Haydarâbâd 1408/1988) gibi müellifler *Kitâbü'l-Vera'* adıyla eserler yazarak verain mahiyeti ve önemi üzerinde durmuşlardır. Ahmed b. Hanbel eserinde vera' ile ilgili hadislerle ve menkıbelere geniş yer vermiştir (*Kitâbü'l-Vera'*, nşr. G. H. Bousquet – Ch. Dominique, Beyrut 1983, 1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1480, 1527; *Müsned*, III, 153; IV, 228; V, 253; Muhâsibî, *er-Ri'âye li-hukûkullâh* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd – Ahmed Atâ), Kahire 1390/1970, s. 49, 63, 555; a.mlf., *el-Veşâyâ* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 235; a.mlf., *el-Mesâ'il fi a'mâli'l-kulûb* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1969, s. 200; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 70-71, 303; Kelâbâzî, *et-Ta'aruf*, s. 84-85; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, Kahire 1961, I, 277, 453; Sülemî, *Tabakât*, s. 146, 562; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 285-291; Hâce Abdullah-ı Herevî, *Menâzilü's-sâ'irin*, Kahire 1328, s.

9; Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*, Kahire 1358/1939, I, 25-26; II, 95, 108, 111; Ebû Mansûr el-Abbâdî, *Şüfînâme* (nşr. Gulâm Hüseyin Yûsuf), Tahran 1347, s. 92-95; Şehâbeddin es-Sühreverdi, *'Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 488; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (nşr. Muhammed İstî'lâmî), Tahran 1346 hş., s. 824; Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Kahire 1293, II, 231-234; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1403/1983, II, 21-29; Zer-rûk, *Kavâ'idü't-taşavvuf* (nşr. M. Zehrâ en-Necâr), Kahire 1388/1968, s. 37; Şarânî, *el-Mizânü'l-kubrâ*, Kahire 1306, I, 13; Birgivi, *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye*, İstanbul 1301, s. 199-219; İsmâil Rusûhî Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, Bulak 1256/1840, s. 163; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1469; Brockelmann, *GAL*, I, 310; Kâsım Ganî, *Târîh-i Taşavvuf der İrân*, Tahran 1340, s. 270-273; Seyyid Sâdik-ı Güherî, *Şerh-i İştîlâhât-ı Taşavvuf*, Tahran 1383 hş., X, 182-188; H. Yunus Apaydın, "Karâfi, Şehâbeddin", *DİA*, XXIV, 396.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

VERCELÂNÎ, Ebû Ya'kûb

(أبو يعقوب الوردجاني)

Ebû Ya'kûb Yûsuf b. İbrâhîm
es-Sedrâti el-Vercelânî
(ö. 570/1175)

İbâzî âlimi.

500 (1106) yılında Cezayir'in güneyinde İbâziyye'nin önemli merkezlerinden Vercelân (Vârcelân / Verclân; Wargla, Ouargla) şehrinin Sedrâte köyünde doğdu. İlk eğitimini memleketinde Ebû Süleyman Eyyûb b. İsmâil ve Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ebû Zekerîyyâ gibi âlimlerden aldı. İkinci hocasıyla birlikte arkadaşlarından Ebû Amrâr et-Tenâvütî el-Vercelânî ve Ebû Amr Osman b. Halîfe es-Sevfi el-Mîrgannî o dönemde İbâzî düşüncesinin önde gelen temsilcilerindendi. Vercelânî Endülüs'e gidecek uzun süre kaldığı Corduba'da (Cordoba) tahsilini ilerletti; Cezayir'e döndükten sonra Sudan'a ilim ve ticaret amaçlı seyahatte bulundu. Hac ibadetini yerine getirmek için gittiği Hicaz'da ulemâdan faydalandı. Hadis, tefsir, fıkıh, tarih ve siyer, kelâm, Arap dili ve edebiyatı konularında bilgisini arttırdı. İlmî kişiliği yanında düşüncelerini çekinmeden söylemesi, ahlâkı ve tevazuu ile de tanınan Vercelânî'nin öğrencileri arasında oğlu Ebû İshak İbrâhîm ile Ebû Süleyman b. Eyyûb b. Nûh anılmaktadır. Vercelânî Vercelân'da vefat etti ve Sedrâte'de defnedildi.

Eserleri. 1. *el-'Adl ve'l-inşâf fî ma'rifeti usûli'l-fıkh ve'l-ihtilâf* (I-III, Maskat 1984, 2004). İbâzî fıkıh usulünün en önemli kaynaklarından. Ebû'l-Abbâs eş-Şemâhî eseri önce *Muhtaşarü'l-'Adl ve'l-inşâf* adıyla özetlemiş (Maskat 1404/1984),